

Kortárs Rákóczi-változatok

„Egyáltalán nem félek kijelenteni előtted – ó, Örök Igazság, akinek ezeket az Emlékiratok-at ajánlottam! –, hogy minden cselekedetem célja kizárólag a szabadság szeretete volt, és az a vágy, hogy hazámat az idegen járom alól felszabadítsam. Nem a bosszúvágy indított erre, nem is koronát vagy fejedelemséget akartam szerezni, nem is a kormányzáshoz volt kedvem: kizárólag az a hiú dicsőség vezérelt, hogy eleget tegyek kötelességemnek hazám iránt – és a világi becsület, amelynek forrása természetes nagylelkűségem volt, az munkált bennem bűnös módon veled szemben, ó, Istenem, mert hiszen e különböző indítók mind magamra vonatkoztak és önmagamban végződtek.”
Rákóczi Ferenc: *Emlékiratok*

A magyar országgyűlés 32/2018. (XI. 27.) OGY határozatával a 2019-es évet II. Rákóczi Ferenc-emlékévvé nyilvánította, II. Rákóczi Ferenc Gyulafehérvárott erdélyi fejedelemmé választásának 315. évfordulója alkalmából, szorgalmazva ezzel, hogy mind az anyaországban, mind a határon túli magyar területeken olyan rendezvények, megemlékezések szerveződjenek, valamint oktatási anyagok készüljenek, amelyek méltó emléket állítanak II. Rákóczi Ferenc fejedelemnek és küzdelmének.¹ Rákóczi személye a mai napig nagy tiszteletnek örvend, ő a független Erdély egyik utolsó képviselője, korának kimagasló államférfija, valamint a magyarság hazaszeretetének eszményi hőse, ahogy Mészáros Kálmán, a Hadtörténeti Intézet és Múzeum munkatársa is említi az *Élet és Irodalom* 2019/35. számában.²

A szabadságharc elbukott ugyan, de jelentősége többek között abban rejlik, hogy megakadályozta, hogy Magyarország beolvadjon a Habsburg Birodalomba, illetve kedvezőtlen viszonyok között tagozódjon be annak kötelékébe. Így az ország nem süllyedt tartományi szintre, továbbá a rendi alkotmánya, ha látszólagosan is, de fennmaradt. Ennek fontos előzménye volt a szabadságharcot lezáró szatmári béke 1711-ben. Rákóczi Károlyi Sándorra ruházta a kuruc hadak főparancsnoki címét, aki megkezdte a tárgyalásokat, és a fejedelem ellenében és távollétében is megkötötte a békét Pálffy János tábornokkal, akit

KALLÓS JUDIT (1988) a Hegyvidék Galéria művészettörténésze.

1 <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKP/PDF/hiteles/MK18186.pdf>

2 Lőcsei Gabriella: II. Rákóczi Ferenc emlékezete. *Élet és Tudomány*, 2019/35, 1094–1097.

I. József császár bízott meg. Rákóczi elhagyta Magyarországot, Lengyelország felé vette az irányt, és önkéntes száműzetésben, hosszas vándorlás után, a törökországi Rodostóban hunyt el. Mészáros Kálmán szerint, bár Rákóczi árulónak nevezte Károlyit a távollétében kötött szerződés miatt, valójában azonban mindketten „egymást kiegészítő nemzeti nagyságaink. Rákóczi az, aki fegyvert ragad, ám, amit az ő szabadságharcából a haza javára lehetett fordítani, azt Károlyi Sándor és a labanc Pálffy János hozta ki belőle”.³ A szatmári megállapodás közkegyelmet biztosított, a király szavatolta Magyarország és Erdély szabadságjogait, ígéretet tett az alkotmány visszaállítására, a szabad vallásgyakorlatra, az országgyűlés összehívására, valamint a rendeket sértő idegen intézményeket és méltóságokat is megszüntették. A kuruc sereg pedig 1711. május 1-jén letette zászlóit a majtényi síkon. Rákóczi elkötelezte magát a magyar függetlenség mellett, és megkérdőjelezhetetlen nemzeti hőssé és példaképpé vált.

A Rákóczi-emlékévhöz kapcsolódva, II. Rákóczi Ferencre emlékezve számos rendezvény és kiállítás szerveződött országsszerte. A Magyar Művészeti Akadémia támogatásával Prutkay Péter grafikusművész, Veszely Ferenc festőművész, valamint W.-Nemessuri Zoltán író kortárs képzőművészeket kértek fel, reflektáljanak a témára. A beadott munkákból rendezett vándorkiállítást elsőként Dörgicsén, az Ól Galériában láthatta a közönség, amelyet Veszely Ferenc alapított, és ahová a festőművész minden év augusztusában egy adott témára épülő csoportos tárlatot szervez. Idén a hívószó a Rákóczi-emlékév volt, és a kiállítás folytatása volt az egy évvel ezelőtti lengyel-magyar kapcsolatokra született munkákból rendezett tárlatnak, valamint a korábbi, balatoni gőzhajózást felelevenítő vándorkiállításnak.⁴ A felkért képzőművészek, akik között számos Munkácsy-, Mednyánszky- és Ferenczy-díjas alkotót találunk, a témát szabadon ábrázolhatták, és Keserü Katalin művészettörténész javaslatára, bátran meríthettek a korabeli ábrázolásokból, értelmezhatték azokat kortárs eszközökkel. A vándorkiállítás következő állomása a budapesti Hegyvidéki Kulturális Szalon és a Hegyvidéki Polgármesteri Hivatal Folyosó Galériája volt szeptemberben, majd a bécsi Collegium Hungaricum UngArt galériájában tekinthették meg a tárlatot az érdeklődők. Ezt követően a krakkói Magyar Főkonzulátus szalonja ad majd otthont az alkotásoknak, de a szervezők tervezik Jaroslaw és Gdańsk városában, Rákóczi Ferenc lengyelországi tartózkodásának színterein is a bemutatkozást.

A létrejött kiállítási anyag, amelyet némi módosítással mutattak be a különböző helyszíneken, igen színes és változatos. Számos technikával, műfajban és stílusban születtek alkotások. Találkozhatunk grafikákkal, festményekkel, kollázsokkal, textil munkákkal, szobrokkal és installációkkal, míg a stílusjegyeket megfigyelve, W.-Nemessuri Zoltán író, publicista felsorolása szerint, klasszicizáló, szürrealista, absztrakt, szimbolikus, expresszív, konceptuális és

3 Lócsei Gabriella: II. Rákóczi Ferenc emlékezete. *Élet és Tudomány*, 2019/35, 1094–1097.

4 <https://magyarnemzet.hu/kultura/a-fejedelemrol-nyilik-tarlat-az-ol-galeriaban-7227413/>

besorolhatatlan stílusú munkák is születtek. A témát, az inspirációs forrást tekintve számos művésznél fellelhetők közös kapcsolódási pontok, de néhány egyedi, sajátos megoldást is láthatunk.

A korábbi Rákóczi-ábrázolások közül megkerülhetetlen volt Mányoki Ádám „II. Rákóczi Ferenc képmása”⁵ című, a magyar barokk portréfestészet emblematikus alkotása, amelyet számos kiállító feldolgozott, újragondolt. Mányoki 1702–1712 között állt a fejedelem szolgálatában, és a portrét 1712-ben festette Gdańskban. Ebből a képmásból indult ki, olykor kiegészítve a képet Rákóczihoz köthető egyéb attribútumokkal, relikviákkal, többek között Veszely Ferenc, Ardey Edina, Prutkay Péter, ifj. Durkó Zsolt, Mészöly Zsófia, Csonka Zsuzsa és Szyksznian Wanda. Csonka Zsuzsa pop-artos Rákóczi-portréja egy Andy Warhol idézet, amelyen a fejedelem ikonikus alakként, „sztárként” elevenedik meg. Szyksznian Wanda „Három Rákóczi” című plakátszerű alkotása a Mercurius Hungaricust idézi, az első nyomtatott magyarországi, latin nyelvű hírlapot, amelynek politikai célja az volt, hogy tájékoztassa a (főleg) külföldi közvéleményt Rákóczi felkeléséről. A képeken szereplő korábbi alkotások közül Jakob Folkema mezzotinto Rákóczi-portróját is felhasználta a művész, valamint kuruc-labanc csatajelenetek is felelevenednek.

A művészek Rákóczi emlékezetéhez is kapcsolódtak. A Mányoki-féle Rákóczi képmás, valamint a kuruc-labanc csatajelenet felkerült a régi papír ötven forintosra (majd az arckép az ötszáz forintosra), amelyet többek között Prutkay Péter Munkácsy-díjas képzőművész, akadémikus dolgozott fel „A szabadságnak ára van!” című művén, valamint a Rákóczi-induló is inspirálta egy másik alkotásánál. Hasonlóan Prutkayhoz, Homolya Gábor képén is feltűnnek a fizetőszközök, és a portré mögött a Rákóczi-induló kottaképe is felsejlik. Több alkotó művén találkozhatunk a Kossuth téren felállított Rákóczi lovasszoborral (Kelenen Dénes Lehel, Kádár Katalin), amely a fejedelem halálának kétszázadik évfordulójára készült.

Rákóczi latin nyelvű jelmondata, a „Cum Deo pro patria et libertate!” („Istennel a hazáért és a szabadságért!”) is számos művészt megihletett. Egy nagyon személyes alkotáson, Lelkes Mihály „J. párnája Kanadából” című olajképen a művész nagynénje által hímzett párnán olvashatjuk a szöveget, aki Kanadába emigrált évekkel ezelőtt, és aki a mai napig féltve őrzi és használja a fejpárnát.

Veszely Beáta konceptuális munkáján, fahasábokra írva jelenik meg Rákóczi szállóigévé vált jelmondata, amely fölé Bécsben, az 56-os forradalom és szabadságharc kivágott zászlója került, a függetlenségért, szabadságért vívott harc fontosságának korokon átívelő szimbólumaként. Mintegy jelszóként szerepel Rainer Péter Ferenczy Noémi-díjas belsőépítész, ipar- és képzőművész cím nélküli zászlós kasza objektjén, amellyel elnyerte a Rákóczi Szövetség különdíját,

5 Mányoki Ádám: *II. Rákóczi Ferenc képmása*, 1712; olaj, vászon, 75,5 × 67,5 cm; Magyar Nemzeti Galéria, Budapest.

valamint érdemes kiemelni még Lux Antal harci zászlódarabokból összeállított képét („Zászló darabokban”), amely Bécsben hangsúlyos helyet foglalt el a kiállításon. Rákóczi nagy jelentőséget tulajdonított a katonai zászlóknak, amelyek jellegzetessége a stilizált koronával lefedett magyar államcímer volt. Magyarország vezérlő fejedelmeként fölvette a „régí” színeket, és árpádsávós zászlókat (is) készíttetett. A tárlaton egy Rákóczi-zászló autentikus másolata is bemutatásra került, amely Prutkay Péter tulajdona.

Az írott szöveg, gondolat fontos szerepet játszik Olescher Tamás Munkácsydíjas képzőművész festményein, akinek képeit lelkeség, vallásosság hatja át, és mély hitről („Rákóczi imája”) tesznek tanúbizonyságot.

Számos alkotó elevenített fel csatajeleneteket, életképeket vagy eseményeket, helyszíneket Rákóczi életéből, akik közül Árvay Zolta „Ostrom” című olajképe külön elismerést kapott. Sajátos elképzelés Luzsicza Árpád „A találkozás” című fanyar humorú grafikája, amelyen II. Rákóczi Ferenc és Kossuth Lajos találkoznak, és amelyen útjelző táblák mutatják száműzetésük/emigrációjuk helyszíneit. Lakos József „Kvaterkázás Versailles-ban” című képén Rákóczit látjuk, ahogy XIV. Lajos francia királlyal egy asztalnál iszogat. Rákóczi a szabadságharcot követően Franciaországba menekült, átmenetileg ott kapott menedéket, de a Napkirály halála után, 1715-ben elhagyta a francia udvart.

Skardelli György építész Rákóczi rodostói házáat örököltette meg, ahol csak az egyik szobában pislákol a fény. A hazától távoli élet, a magány jut kifejezésre ezen az alkotáson. Veszely Ferenc kis képén („Hommage à Tornyai”), amely a bécsi kiállításon volt látható, már az idős Rákóczit ábrázolja, akit mintegy vízióként kísért „a magyar múlt”. A kísértet paraszt alakját Tornyai János egyik festményéről kölcsönözte a festő, de a kép stílusában is Tornyait idézi.

A beadott munkákból érezhetjük, hogy II. Rákóczi Ferenc személyét a mai napig nagy tisztelet övezi, erkölcsi nagysága és szellemi öröksége iránymutató mindenki számára. A képzőművészeti alkotásokon keresztül a művészek és a nézők is közelebb kerülhetnek alakjához, és kifejezésre jut általuk Rákóczi szabadság iránti vágya és hazaszeretete, amely gondolatokkal mindannyian azonosulni tudunk. A bemutatott alkotásokkal a művészek tiszteletüket fejezik ki a nagyságos fejedelem előtt, és az emléket éltetik tovább jelenkorunkban is.